

VLADAN MATIJEVIĆ

PAKRAC

■ Laguna ■

Copyright © 2023, Vladan Matijević
Copyright © ovog izdanja 2023, LAGUNA

Ovaj roman je plod mašte. Svaka sličnost sa stvarnim događajima i osobama je slučajna.

V. M.

1

Rešio sam, Pepi, nekog da ubijem. Koliko god bio kukavica, uradiću to. Neću se preispitivati niti analizirati svoju odluku. Ako bih razmišljao o njoj, verovatno bih se pokolebao. Moja volja nažalost nije čvrsta. Neodlučnost, kao i sve druge loše osobine, u karakter su mi ugradili roditelji. Nisu mi dozvoljavali da samostalno odlučujem. Posebno se majka starala da pokoleba svaku moju zamisao. Majka puna usta, majka sveta krava, muuu! Razne smicalice je preduzimala da uništi moje samopouzdanje, uživala je gledajući me kako bespomoćno stojim na sredini između dve mogućnosti.

Moja majka je bila glupa, ali imala je siguran, ubedljiv nastup. Za dete poguban. Da je glupa i koliko, shvatio sam kasnije. Tad je već bilo kasno. Pored nje, dugo nisam znao ni kako da se obučem. Šta god bih obukao, ona je trčala za mnom i vikala, obuci se bolje, hladno je! Ako bih želeo to da izbegnem, pa se dobro utoplio, izletela bi u hodnik i govorila mi, jesi li normalan, u tome ćeš se skuvati! Garderobu mi je odabirala i u prodavnici. Kupovala mi je svaki artikal za dva broja veći, da mi bude taman kada porastem ili ako

se ugojim. Imala je opsesivnu ideju da me ugoji. Kasnije je velike brojeve pravdala time što se odeća pri pranju može pokupiti. Mislim da do tog pokupljanja nijednom nije došlo. Svaki komad garderobe na meni je bio kao tuđi. A otac je bio još gori pedagog. Iako u to nije lako poverovati – jeste. Imati mišljenje koje se razlikuje od njegovog, smatrao je bezobrazlukom. U stvari, nije odobravao da posedujem bilo kakvo mišljenje. Cenio je da najmanje mogu pogrešiti ako ostanem ograničen. Otac i majka su sistematski skrhalili moju volju još dok sam bio dete. Zato mi je dugo, nakon njihove pogibije, bilo teško da donesem bilo kakvu odluku. Nisam bio u stanju da odlučim ni kako da se podšišam. Neko vreme sam nosio dugačku kosu, izražavajući zakasneli bunt, da bih se na kraju šišao na kratko, onako kako su i moji roditelji želeli dok su bili živi. Ovde, Pepi, robijaški stil ne izlazi iz mode. Mada, ja nisam pratio modne trendove, takva frizura je najpraktičnija. Sve ovo ti govorim da bih ti obrazložio zašto se parališem kada treba nešto da preduzmem i zašto odluke donosim naglo, bez imalo razmišljanja. Jedino sam na takav način sposoban nešto da rešim. Tako sam devedeset prve prelomio da odem u dobrovoljce. Ali ovo sad je nešto drugo. Još ozbiljnije. U trenutku kada sam odlučio nekog da ubijem, oko mene je tekla reka ljudi, Bulevar kralja Aleksandra je disao punim plućima.

Sunce je pržilo, automobili su jurili, tramvaji zvonili, prosjaci su tražili milostinju. Sa improvizovanih tezgi, napravljenih od kartonskih kutija i žica za sušenje veša, ulični prodavci su prolaznicima nudili naočare, kišobrane, gaće, čarape, pertle, uloške za obuću, kozmetiku, dečje igračke, lekove kojima

nije istekao rok trajanja... Na trotoaru dužine od oko sto koraka, između Pečke ulice i Ulice Živka Karabiberovića, bila je gužva znatno veća nego što je obično. Stajao sam, kao i svakog jutra, ispred glavnog ulaza u pijacu Đeram i sa rasklimatane hoklice vikao, vlast ima kapacitet! Na mene se malo ko obazirao, žamor se neprekidno čuo, ali ja se nisam predavao. Kombuha je na gitari svirao Kleptona, morao sam i njega da nadjačam.

Vlast ima kapacitet! Vlast ima kapacitet!

Nisam napuštao svoj angažovani pristup. U ovom gradu ljude interesuju samo politika i crna hronika, ako hoćeš da na tebe obrate pažnju moraš se zadržati u zadatim okvirima. Dnevne novine su postale režimska glasila, njih niko nije čitao, narod je više verovao meni. I ja sam verovao narodu, prisluškiavao sam tuđe razgovore.

Sinoć je u Ulici Maksima Gorkog muškarac ženi kriglom razbio glavu...

U Beogradu malo-malo pa muž ubije suprugu. Žene nikad bolje nisu izgledale, svaka druga bi mogla na modnu pistu, međutim, one od svoje lepote nemaju koristi. Ja kažem da je neki đavo ušao među ljude, ali mene niko ne zarezuje. Inspektor Vasović me nije ni pogledao. On izjutra često navrati na našu pijacu. Stekao sam utisak da ga, kada je van svoje kancelarije, ne interesuje šta se dešava u gradu. Većina onih koji ga prepoznaju toga nije svesna, pa pokazuje nervozu i strah. Svima je jasno da u tom času krše neki član zakona. Pepi, naša vlast je donela zakone koje nije moguće ni znati ni poštovati. Zato joj niko ništa ne može prigovoriti, odmah će svakom pronaći veliki broj prestupa. Video sam da je inspektor Vasović kupio punu kesu krupnog, belog grožđa i voda mi je pošla na usta.

* * *

Upoznao sam zanimljivu devojku. Hodom me je podsetila na Žanu, moju ljubav iz mladosti. Mene svaka lepa ženska osoba podseti na nju. Dugo mi je bronzana skulptura devojke koja se kupala u fontani ispred Hotela *Metropol* izazivala aritmiju srca, jer mi je ličila na Žanu. O Žani sam ti dosta puta pričao, sigurno sam ti još na ratištu dosadio. Nepoznata devojka se spuštala od Liona, pa iznenada zastala ispred mene i oslovila me sa družu. Bila je sitna, crvene kose, sa alkom provučenom kroz nozdrvu. Odisala je čistoćom.

Družu, hoćeš li da mi potpišeš peticiju protiv šunda?, upitala je.

Iza nje su stajala dvojica rahitičnih, bubuljičavih tinejdžera. Jedan je nosio naočare sa debelim staklima i izgledao potuljeno.

Protiv šunda, ponovio sam.

Klimnula je glavom.

Hoću, rekao sam i počeo da silazim sa hoklice. Ona me je sa obe ruke pridržala za mišicu, bojala se da ne padnem i poginem pre nego što ispunim obećanje. Siguran sam da nije pomislila kako nameravam da pobegnem, bilo je očigledno da ne oklevam. Ko bi, Pepi, propustio ukazanu priliku da se obračuna sa šundom? Dok sam uzimao papire i olovku primetio sam da je nekoliko stranica već ispunjeno potpisima. Započeta akcija imala je veliki broj pristalica. Devojka mi je uz potpis zatražila i broj lične karte. Izvadio sam vojnu knjižicu, ni dan-danas nemam drugi dokument, i prepisao broj sa prve stranice. Iz knjižice je na tri strane virila fotografija naše male dobrovoljačke čete, izvukao sam je na trenutak i pogledao. Devojci se to izgleda nije svidelo, napravila je grimasu. Možda bih mogao nju da ubijem, prošlo mi je kroz

glavu. Ta misao mi je bila prijemčiva. Probudio mi se osećaj da bih tako izravnao račune sa Žanom. Ona dvojica pogrurenih, bubuljičavih mladića nisu se ni pomerala ni govorila. Pomislio sam da su nemi. Upitao sam devojkicu kako se zove, odgovorila mi je, Ira. Zaključio sam da je nadimak dobila po Irskoj republikanskoj armiji i to mi se dopalo. Kombuha je prešao na Dilana.

Beograd je, Pepi, postao čudovište. Ovde majke sinovima daju imena po poznatim kriminalcima, političari više nemaju nezbrinutog rođaka pa na funkcije postavljaju kućne ljubimce. Iz svojih fotelja, sad na nas rukovodioci gaču, njaču, laju i mjauču. Ko nije zadovoljan stanjem u društvu može da se žali, šalter radi svakog radnog dana od devet do šesnaest časova. Međutim, ispred šaltera je gužva, pritom se i kompjuter zakočio, a bez kompjutera se ništa ne može završiti. Nadležni kažu da su zvali programera, ali on se ne javlja, nije mu plaćena intervencija od prošlog puta. Zato se niko neće začuditi kada počinim ubistvo. Moja odluka je, Pepi, definitivna. Ali koga da ubijem? Naizgled je lako odabrati žrtvu. U Beogradu koga god da pogledaš, čini ti se nećeš pogrešiti ako ga ubiješ. Međutim, nije tako. Na mnoge ne vredi trošiti ni vreme ni snagu.

Juče je Dunav, kod Sportsko-rekreativnog centra 25. maj, na obalu izbacio beživotno telo predsednika opozicione političke stranke, noćas se u hotelu Interkontinental predozirao televizijski magnat...

Ka meni je išao par policajaca, plavokosa devojkica sa konjskim repom provučenim kroz prorez na kačketu i visoki, golobradi mladić baburastog nosa, sa podignutom kraginom. Na zadnjicama su im zveckale lisice, težina pištolja je

zakosila njihove bele opasače. Vlast ima kapacitet, povikao sam iz sveg glasa. Nisu me ni pogledali. Ne mogu da budem nepravedan, policija me nikad ne legitimise, niko me ne maltretira. Narod je tolerantan prema meni. I kada sam vikao očistimo Srbiju, i kada sam stajao na raskrsnici kod parfimerije *Lili* i regulisao saobraćaj, niko protiv mene ništa nije preduzeo. Ljudi, Pepi, sa mnom neće da se kače, misle da sam lud.

Zdravlje me dobro služi, ne mogu se požaliti. Prošlost i sadašnjost mi se ponekad mešaju, ali to nije strašno. Pepi, ovde ništa nije strašno, ljudi se na sve brzo naviknu. Nikome ne smeta što u benzin sipaju vodu, što u gas dodaju vazduh, što isporučuju struju slabije jačine. Bebama ne smeta što im razblažuju mleko, bolesnicima ne smeta što im razblažuju injekcije, pijancima ne smeta što im razblažuju rakiju. Pešaci ne protestuju što su ulice raskopane, što su po trotoarima parkirani automobili, oni skaču i lete poput kineskih ratnika iz filma *Kuća letećih bodeža*. Molio sam doktora Teodosića da mi prepíše jaču dozu, ona koju sam dobijao nije mi bila dovoljna, ali on nije hteo. Sumnjao je da prodajem medikamente. Zašto bih prodavao lekove, kad ih ni ja nemam dovoljno? Doktor Teodosić me je u šali pitao kako dosad nisam umro. Trebalo bi, ako piješ sve ovo što ti prepisujem. Zašto bih umro, doktore, čudio sam se, ovde se čovek na sve brzo navikne. On je odmahnuo glavom. Doktor Teodosić je radio u Domu zdravlja Zvezdara i bio je jedini čovek na svetu kojem sam nešto dugovao. Zahvaljujući njegovoj volji i vezama dobijao sam invalidninu. Moje učešće u ratu za to nije bilo presudno već dijagnoza koju je on dopisao.

Vlast ima kapacitet!

Kada bi Kombuha znao kakve sve tablete imam, gurnuo bi me sa hoklice, oteo ključ i otrčao u moj stan. Ništa tog momka s gitarom, koji nosi nadimak po lekovitoj gljivi, ne bi sprečilo da me opljačka. Ovako, kad upadne u krizu, on u žičanim kolicima koja se koriste po supermarketima doveze svoje knjige i prodaje ih jeftino. Uglavnom je to filozofija, Kjerkegor i kompanija. Ponekad i ja kupim neku knjigu, mogu ti reći da me filozofija odmara.

Nesrećnica koju je muž juče udario kriglom preminula je. Lekari su se borili za njen život, međutim, u bolnici nije bilo dovoljno krvi. Pepi, mi kuburimo sa svim krvnim grupama. Ovde svakog dana više ljudi umre nasilnom smrću nego što se rodi. Smrt gura električnu kosilicu i šparta beogradskim ulicama, ako nisi onaj koji ubija, onda si žrtva. Neutralnost je izgubila uporište, zakoni su isti kao na ratištu. A i smrtnost je približno ista, jedino je ovde manje transparentna. Možda je to pravi razlog zašto sam podlegao opštoj atmosferi, takoreći euforiji, i čvrsto rešio nekoga da ubijem. Smatrao sam da zbog svog prestupa neću biti kažnjen, što me dodatno podsticalo da ostvarim zamisao. Pepi, beogradska policija više ne juri prestupnike. U restoranima inspektori i ubice sede za istim stolom i zajedno večeraju, u policijskim streljanama kriminalci vežbaju gađanje. Onaj koji nekim čudom ili nesporazumom bude uhapšen, i kojeg sud na kraju maratonskog procesa ipak osudi, ne ide u zatvor jer tamo nema mesta. Zatvori su prebukirani, robijaju oni koji bankama ne vraćaju kredite, koji duguju parking-servisu, koji ne plaćaju televizijsku pretplatu. Robijaju seljaci koji se nisu odazvali na akciju uništavanja ambrozije, zato dugogodišnje kazne zastarevaju.

Sinoć je na Vračaru odleteo u vazduh džip poznatog advokata, jutros je na Čukarici ubijen čuvar banke...

Na Senjaku je jutros pronađeno beživotno telo devojke od šesnaest godina, na Zvezdari su tinejdžeri juče zatvorili beskućnika u šaht i ostavili ga da umre bez hrane i vode...

Jedva sam čekao da i ja nekog ubijem, da adrenalin prostruji mojim venama. Predugo sam bio indolentan, bilo je krajnje vreme da se uklopim u društvo i malo živnem. Samo mi je falilo da spoznam kriterijume koje mora da ispuni žrtva, svestan sam bio od početka da ne želim bilo čiju krv da prolijem. Bulevarom su u koloni jurila policijska kola, zavijale su sirene. U toku je bila simulacija velikog hapšenja.

Vlast ima kapacitet!

Povremeno bi me neko pogledao neprijateljski, valjda je moje reči doživeo kao provokaciju. Tada bih zaurlao iz sve snage, i sam bih se začudio svojoj grlatosti. Dok ste vi spavali, ja sam vas čuvao! Nakon moje vike taj bi okrenuo glavu i ubrzao korak, ni avionom ga nisi mogao sustići. Sećaš li se, Pepi, kako su nas kod Dalja naši avioni greškom dvaput bombardovali? Događa se to, komandir nam je posle objasnio. Važno je bilo da nismo imali gubitke, samo je onom debelom sa ukrštenim redenicima bio oštećen sluh od detonacije. Ali, on je ionako u prvom sledećem okršaju poginuo. Šta će mu dobar sluh u grobu?

Pre pogibije čoveka sa ukrštenim redenicima nikad nisam video mrtvaca. Posle saobraćajne nesreće kod Lazarevca, u kojoj su mi nastradali otac i majka, neki stariji ljudi su identifikovali leševe i mene posavetovali da ne gledam u kovčeg.

Nema se tu šta videti, bolje ih zapamti kakvi su nekad bili.

Poslušao sam, mada sam želeo da vidim njihova smrskana tela. Usta poginulog dobrovoljca u Pakračkim Vinogradima su bila jako otvorena, sa nogu su mu spale čizme. Nije više izgledao onako debeo. Tada sam se, Pepi, prvi put upitao kako je uopšte došlo do našeg građanskog rata.

Koliko se sećam, pre rata smo se svi u državi lepo slagali. Relativno lepo. Gradovi iz različitih republika su se bratimili, folklorni ansambli su krstarili čitavom zemljom. Istina, Kekeci su gubili dah, nisu više mogli da trče za Štafetom mladosti, niti da izdvajaju za zemljotresom pogođeno Crnogorsko primorje, međutim, moglo se za njih naći rešenje. Ne cepidlačiti, dozvoliti im da pretrče koliko mogu i ne tražiti od njih pare. Veći problem je nastao kada je naš Vožd poželeo da obuje čizme pokojnog maršala iz Zagorja. U Berlinu se zid rušio, svirao je Pink flojd, ali naš Slobodan to nije čuo, iako je ozvučenje bilo zastrašujuće. Niko nije imao ništa protiv toga da on promeni obuću, ali da uzme nešto prikladnije, međutim, Slobodan zapeo za maršalove čizme. One su već odavno *demode*, bezuspešno ga je savetovala domaća inteligencija. Džaba su bile mudre reči. Inteligencija nije imala sertifikat da je poštena, što se u socijalizmu pod obavezno tražilo. A onda su Germani Kroatima u dvorište bacili kosku, njima su zablistale oči, zavijorila se šahovnica sa svake Mesne zajednice. Šivarska industrija nije uspevala da podmiri tražnju crnih košulja. Čini mi se da su te epizode prethodile našem Pakracu.

Odmah sam je prepoznao, mada joj je kosa ovog puta bila plava sa nekoliko raznobojnih pramenova. U nozdri je i dalje nosila alku. Zaustavila se blizu mene i čučnula da bi

razgledala Kombuhine knjige. Majica joj se povukla uvis i na leđima, tik iznad zadnjice, otkrila veliku tetoviranu petokraku sa srpom i čekićem u centru. Iza Ire su stajala ona dvojica rahitičnih, bubuljičavih tinejdžera, bili su njena telesna garda. Prozvao sam ih Tom i Džeri, potuljeni cvikeraš je dobio ime po mišu. Upitao sam se da li nekom od te dvojice da presudim. Ali, ubrzo sam odbacio tu ideju. Nisam hteo da ih rasparujem, a smatrao sam da je previše da ubijem obojicu. Ne valja biti neumeren, jedan mrtav čovek mi je bio sasvim dovoljan, zadovoljavao je moje prohteve. Ne bi se trebalo bespotrebno razmahivati. Uz to sam slutio da njih dvojica ne ispunjavaju potrebne kriterijume za žrtvu. Kombuha je prestao da svira gitaru i poveo razgovor sa Irom. Osetio sam ljubomoru kao da ta sitna devojka pripada meni. Jedva sam se suzdržao da ne prekinem njihov dijalog i ispadnem nekulturan. Ira se silno obradovala kada je videla knjigu Kropotkina i književni časopis koji je bio posvećen Bakunjinu.

Vidi, štampali su njegova pisma, pokazivala je časopis Džeriju.

On je odglumio ushićenje. Kupila je i časopis i knjigu. Kombuha je dugogodišnji narkoman i njemu je trebalo mnogo novca, pa je vidno živnuo nakon što je iz njene ruke uzeo pare. Upitao sam Iru da li je sakupila zadovoljavajući broj potpisa protiv šunda. Iz pekare se širio miris bureka, prosjak Drago je iz flaše pio rakiju. Uspela je, kazala mi je, da sakupi hiljadu potpisa, ali je imala nerešiv problem. Nije znala kome da preda peticiju.

Ima li svrhe šundu predati peticiju protiv njega samog, uputila mi je retoričko pitanje.

Uvek se problem na to svode. To sam joj i rekao. Kombuha je nastavio da svira gitaru, stariji gospodin mu je u kutiju ubacio nekoliko novčića.

* * *

Sinoć je u Ulici kneza Miloša transvestit pretio da će dići u vazduh čitavu zgradu, jutros je otac sa Karaburme osumnjičen da je maloletnu ćerku prodao poznaniku...

Nijednog trenutka nisam posumnjao u ispravnost svoje odluke, ali i dalje nisam znao koga da ubijem. Mladog ili starog? Žensko ili muško? Poznanika ili stranca? Prijatelja ili... Ja, Pepi, nisam imao neprijatelja. Poznavao sam mnogo ljudi i ni sa kim nisam bio u lošim odnosima. Ako izuzmem oca i majku, izistinske neprijatelje nikad nisam imao. Devedeset prve sam pucao u pravcu ljudi jer je vladala takva praksa. S visokog mesta su Kroati proglašeni mojim neprijateljima, na televiziji su danonoćno govorili o njihovim zločinima nad srpskom nejači.

Svi veliki narodi su već počinili velike zločine, rekao nam je komandir, ne možemo ni mi stalno biti lovina. Ti si, Pepi, u to poverovao i zasukao rukave, postao si čovek-zver. Ali ja sam bio drugačiji. Kroatska kinematografija je bila sasvim na mestu, obožavao sam njihove glumice. Možda sam zbog tih glumica ciljao iznad glava neprijateljskih vojnika. Ili zato što protiv njih nisam imao ništa lično. I pored strašnih zlodela koja su njihovi dečki činili, nisam ih mrzeo. Znao sam da ćeš im se ti, i ljudi poput tebe, adekvatno odužiti. Pa kad na ratištu nisam mrzeo, jasno je da ni u Beogradu nikoga ne mrzim. Zato mi je bilo teško da odaberem žrtvu. Međutim, nekog sam morao da lišim života, takav je bio trend, nije se moglo živeti mimo sveta.

Prošle noći je bačen Molotovljev koktel na kuću folk-zvezde, njeno dvoje dece je zadobilo teške opekotine... Jutros je na Glavnoj železničkoj stanici noževima izboden muškarac bez dokumenata...